

Міністерство освіти і науки України
Комунальний заклад Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка
Університет менеджменту освіти НАПН України
Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області
Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти
Запорізький національний університет
Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут»
Національний університет цивільного захисту України
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
імені М. В. Остроградського
Херсонська академія неперервної освіти

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Збірник наукових статей

Суми – 2026

УДК 378.046-021.68:[37.091.12-051:005.336.2] I-66

*Рекомендовано до друку Вченою радою
КЗ Сумський інститут післядипломної педагогічної освіти
(протокол № 8 від 29.05.26 р.)*

Редакційна колегія:

С.М. Грицай – кандидат педагогічних наук, доцент
О.В. Гузенко – кандидат педагогічних наук, доцент
Г. Л. Єфремова – кандидат педагогічних наук, доцент
І. Я. Жорова – доктор педагогічних наук, професор
О.М. Ключко – кандидат педагогічних наук, доцент
Н. К. Куриш – кандидат педагогічних наук, доцент
С.М. Луценко – кандидат наук з державного управління, доцент
Д.М. Пінчук – кандидат наук з державного управління, старший викладач
О.М. Рудь – кандидат філологічних наук, доцент
Л.О. Семеновська – доктор педагогічних наук, професор
В. О. Шведун – доктор наук з державного управління, професор

Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти: збірник наукових статей / За заг. ред. Г. Л. Єфремової. Суми, 2026. 499 с.

У збірнику представлено наукові статті учасників Усеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти», що розкривають сучасний стан та перспективи розвитку компетентнісного підходу у системі освіти України; методологічні та методичні основи впровадження компетентнісного підходу у післядипломній освіті; роль та місце інформаційних технологій у системі розвитку професійної компетентності педагога в умовах післядипломної освіти; інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах інклюзивної та безбар'єрної освіти; науково-методичний супровід формування та розвитку особистісно-професійної компетентності керівників закладів освіти; компетентнісний підхід у НУШ: креативність, практичні вміння, навчання впродовж життя; безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки; особливості психологічної підтримки та формування навичок резильєнтності (стресостійкості) у суб'єктів освітнього середовища.

Конференція проводиться за ініціативою кафедри педагогіки, спеціальної освіти та менеджменту КЗ Сумський ОІППО з метою обговорення проблем розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти у контексті інноваційного розвитку державних інституцій та українського суспільства.

Наукові статті розміщено в авторській редакції.

З М І С Т

РОЗДІЛ 1

Сучасний стан та перспективи розвитку компетентнісного підходу у системі освіти України

Варга Леся

Інноваційні методи формування міжкультурної компетентності майбутніх педагогів у процесі вивчення країнознавства німецькомовних країн 12

Воловик Валентина

Дистанційне навчання як фактор впливу на розвиток емоційного інтелекту студентів закладів вищої освіти 18

Грицай Сергій

Розвиток особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти..... 22

Калашнікова Тетяна

Можливості та виклики використання штучного інтелекту в роботі вчителя біології 31

Косова Тетяна

Компетентнісний підхід у викладанні іноземної мови за професійним спрямуванням: трирівнева диференціація та персоналізація засобами штучного інтелекту 35

Лазоренко Світлана

Навчаємо майбутніх винахідників: STREAM-освіта в дії 44

Липчанко-Ковачик Оксана, Бедевельська Маріанна

Міжкультурна комунікація крізь призму країнознавства..... 47

Литвиненко Яна, Сидоренко Наталія

Культура віртуального спілкування педагога як складова його професійного іміджу 52

РОЗДІЛ 2

Методологічні та методичні основи впровадження компетентнісного підходу у післядипломній освіті

Бабенко Наталія

Використання ментальних карт як інструменту розвитку методичної компетентності викладача математики коледжу... 56

Богачик Тамара

Впровадження імперативів компетентнісного підходу в систему науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогів.. 59

РОЗДІЛ 1

Сучасний стан та перспективи розвитку компетентнісного підходу у системі освіти України

Варга Леся,
Мукачєво

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КРАЇНОЗНАВСТВА НІМЕЦЬКОМОВНИХ КРАЇН

Автор піднімає питання формування міжкультурної компетентності майбутніх педагогів у процесі вивчення країнознавства німецькомовних країн. У статті розглянуто інноваційні методи організації навчальної діяльності, зокрема проєктне навчання, кейс-метод, роботу з автентичними матеріалами, цифровими ресурсами, віртуальними екскурсіями, інтерактивними картами та завданнями порівняльно-культурного аналізу. Обґрунтовано значення країнознавчого компонента для професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, розвитку критичного мислення, толерантності, культурної рефлексії та здатності до ефективної міжкультурної комунікації.

Ключові слова: міжкультурна компетентність, країнознавство, німецькомовні країни, майбутні педагоги, іноземна мова, інноваційні методи, професійна підготовка, цифрові ресурси.

Сучасна іншомовна освіта орієнтована не лише на формування мовних знань і мовленнєвих умінь, а й на розвиток здатності особистості діяти в умовах міжкультурної взаємодії. Для майбутніх педагогів це має особливе значення, оскільки вчитель іноземної мови виступає не тільки носієм лінгвістичних знань, а й посередником між культурами. Саме тому дисципліна «Країнознавство німецькомовних країн» посідає важливе місце у професійній підготовці здобувачів освіти, які вивчають німецьку мову як першу або другу іноземну.

Актуальність дослідження зумовлена потребою оновлення методів викладання країнознавчих дисциплін у закладах вищої освіти. Традиційне подання фактографічного матеріалу про географію, історію, політичний устрій, культуру й суспільне життя Німеччини, Австрії та Швейцарії вже не повною мірою відповідає сучасним освітнім запитам. Майбутній педагог має не лише знати факти про країну, мову якої вивчає, а й уміти інтерпретувати культурні явища, порівнювати їх із власним соціокультурним досвідом, уникати стереотипного мислення та формувати в учнів відкритість до інших культур.

Метою статті є обґрунтування значення інноваційних методів у формуванні міжкультурної компетентності майбутніх педагогів у процесі вивчення країнознавства німецькомовних країн.

Проблема міжкультурної компетентності посідає важливе місце в сучасній методиці навчання іноземних мов. У працях М. Байрама міжкультурна комунікативна компетентність розглядається як сукупність знань, умінь, ставлень і критичної культурної свідомості, що дають змогу особистості ефективно взаємодіяти з представниками інших культур [1]. Отже, у процесі навчання іноземної мови важливо не лише передавати інформацію про іншу країну, а й формувати здатність до інтерпретації культурних явищ, емпатії, критичного осмислення власних і чужих культурних норм.

Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти та Супровідний том до них також підкреслюють значення плюрикультурної компетентності, медіації та здатності мовця діяти в багатомовному й багатокультурному середовищі [2]. У цьому контексті країнознавство німецькомовних країн не може обмежуватися лише накопиченням енциклопедичних знань. Воно має бути спрямоване на формування здатності аналізувати культурні коди, соціальні практики, моделі поведінки, цінності та способи комунікації в німецькомовному просторі.

У німецькомовних освітніх документах міжкультурна компетентність також трактується як важлива складова іншомовної освіти. Зокрема, у *Bildungsstandards für die erste Fremdsprache* зазначено, що міжкультурна компетентність передбачає здатність і готовність діяти в ситуаціях прямої та медійно опосередкованої комунікації з представниками інших культур [4]. Такий підхід є важливим і для підготовки майбутніх учителів, оскільки сучасна педагогічна діяльність дедалі частіше реалізується в умовах культурного різноманіття, цифрової комунікації та міжнародної академічної мобільності.

Одним із найбільш ефективних інноваційних методів формування міжкультурної компетентності є проєктне навчання. У межах дисципліни «Країнознавство німецькомовних країн» студенти можуть виконувати індивідуальні або групові проєкти, присвячені містам Німеччини, системі освіти, політичному устрою, святам, літературі, музиці, архітектурі, музеям, університетам, молодіжній культурі або сучасним соціальним процесам. Проєктна діяльність дає змогу поєднати дослідницький, мовний, культурний і комунікативний компоненти навчання. Вона сприяє розвитку автономії студентів, умінню працювати з джерелами, аналізувати інформацію, презентувати результати та брати участь у фаховій дискусії.

Важливо, щоб країнознавчий проєкт не зводився до простого переказу інформації. Методично доцільним є включення елементів порівняльного аналізу, проблемного питання або практичного завдання. Наприклад, замість теми «Берлін як столиця Німеччини» студентам можна запропонувати тему «Берлін як простір історичної пам'яті та культурного різноманіття». Замість простого повідомлення про систему освіти Німеччини доцільно організувати порівняльний аналіз німецької та української моделей педагогічної

підготовки. Такий підхід активізує критичне мислення та формує здатність бачити культуру як динамічне й багатовимірне явище.

Ефективним методом є також кейс-метод, який дає змогу моделювати реальні або наближені до реальних ситуації міжкультурної взаємодії. Наприклад, студентам можна запропонувати кейс про українського студента, який бере участь в академічній мобільності в Німеччині; молодого вчителя, який проводить спільний онлайн-проект із німецькою школою; або ситуацію непорозуміння, спричиненого відмінностями в мовленнєвому етикеті, стилі комунікації чи організації навчального процесу. Аналіз таких ситуацій допомагає студентам не лише засвоювати країнознавчий матеріал, а й розвивати практичні вміння міжкультурного посередництва.

Кейс-метод особливо цінний для професійної підготовки майбутніх педагогів, оскільки сприяє формуванню педагогічного мислення. Студенти мають не просто відповісти на запитання, а запропонувати рішення, пояснити свою позицію, врахувати культурний контекст і спрогнозувати наслідки комунікативної поведінки. Такі завдання дають змогу поєднати країнознавчий матеріал із професійно орієнтованими компетентностями майбутнього вчителя.

Важливу роль у формуванні міжкультурної компетентності відіграє робота з автентичними матеріалами. До таких матеріалів належать статті з німецькомовних медіа, офіційні сайти державних установ, університетів, музеїв, туристичних порталів, відеоінтерв'ю, подкасти, інфографіка, рекламні матеріали, сторінки культурних інституцій. Автентичні матеріали дають змогу студентам працювати з живим мовним і культурним контекстом, а не лише з адаптованими навчальними текстами. У Goethe-Institut наголошується на важливості підвищення професійної компетентності вчителів німецької мови, зокрема через методику, дидактику та країнознавчий компонент [5].

Водночас робота з автентичними матеріалами потребує методичної організації. Студентам слід пропонувати чіткі завдання: визначити основну ідею тексту, знайти культурно марковану лексику, пояснити реалії, порівняти інформацію з українським контекстом, сформулювати питання для дискусії, підготувати мініпрезентацію або рольову ситуацію. Такий підхід переводить роботу з матеріалом із площини пасивного читання у площину активної інтерпретації та міжкультурного аналізу.

Особливого значення набуває використання цифрових ресурсів. Інтерактивні карти, віртуальні екскурсії, цифрові архіви, освітні платформи, онлайн-виставки, відеоресурси та мультимедійні матеріали допомагають створити ефект наближення до іншомовного культурного середовища. Наприклад, під час вивчення теми «Міста Німеччини» студенти можуть працювати з інтерактивними картами, офіційними туристичними сайтами міст, віртуальними турами музеями або відеоматеріалами про історичні пам'ятки. Це дає змогу поєднати візуальне сприйняття, мовну діяльність і країнознавчий аналіз.

Цифрові інструменти також створюють умови для розвитку медіаційних умінь. Студенти можуть опрацьовувати німецькомовний матеріал і

передавати його зміст українською мовою, створювати короткі інформаційні довідки, порівняльні таблиці, глосарії, інфографіку, коментарі або навчальні завдання для майбутніх учнів. У Супровідному томі до Загальноєвропейських рекомендацій особливу увагу приділено медіації як важливому виду мовленнєвої діяльності, що передбачає передавання, пояснення й адаптацію змісту для іншого адресата [2]. Для майбутніх педагогів це є надзвичайно важливою професійною навичкою.

Ще одним інноваційним методом є навчання через порівняльно-культурний аналіз. Його сутність полягає у свідомому зіставленні культурних явищ німецькомовних країн та України. Наприклад, студенти можуть порівнювати системи освіти, моделі вищої школи, роль професійної освіти, традиції святкування, особливості політичної культури, екологічні практики, повсякденну комунікацію, академічний етикет. Таке порівняння не повинно мати оцінного характеру за принципом «краще — гірше». Його мета — сформулювати розуміння культурної зумовленості соціальних практик і навчити студентів бачити різноманіття способів організації суспільного життя.

Доцільним є використання методу критичного інциденту. Студентам пропонується короткий опис ситуації міжкультурного непорозуміння, після чого вони аналізують можливі причини конфлікту, культурні очікування учасників, мовні засоби, які могли вплинути на сприйняття ситуації, та шляхи її конструктивного вирішення. Наприклад, обговорюється ситуація, коли студент неправильно інтерпретує прямоту німецького академічного зворотного зв'язку як неввічливість, або коли представник іншої культури не розуміє важливості пунктуальності в офіційному німецькомовному контексті. Такі завдання формують емпатію, культурну рефлексію та навички аналізу комунікативної поведінки.

Метод дискусії також має значний потенціал. Теми для дискусій можуть стосуватися актуальних питань суспільного життя німецькомовних країн: міграції, багатомовності, екологічної політики, цифровізації освіти, гендерної рівності, ролі молоді в суспільстві, університетської автономії, культурної пам'яті. Під час таких дискусій студенти вчаться не лише висловлювати власну позицію іноземною або рідною мовою, а й аргументувати, слухати співрозмовника, враховувати іншу перспективу, коректно реагувати на незгоду. Це безпосередньо пов'язано з розвитком міжкультурної комунікативної компетентності.

У процесі вивчення країнознавства доцільно застосовувати технології змішаного навчання. Частина фактологічного матеріалу студенти можуть опрацьовувати самостійно за допомогою цифрових ресурсів, відеолекцій, інтерактивних завдань або онлайн-тестів, а аудиторний час використовувати для обговорення, аналізу, презентацій, дискусій і виконання практичних завдань. Такий формат відповідає сучасним підходам до організації навчання у вищій школі, оскільки підвищує відповідальність студентів за власну підготовку й дає змогу ефективніше використовувати контактний час.

Особливе місце посідає використання завдань на рефлексію. Формування міжкультурної компетентності неможливе без осмислення власної культурної позиції. Студенти мають навчитися ставити запитання: чому певна культурна практика здається мені звичною або незвичною; які стереотипи впливають на моє сприйняття іншої культури; як я можу пояснити українську культурну реалію представникові іншої країни; які мовні засоби потрібні для коректного й доброзичливого спілкування. Рефлексивні щоденники, короткі есе, усні коментарі, самооцінювання після проєктної роботи або дискусії є ефективними інструментами розвитку такої здатності.

У підготовці майбутніх педагогів важливо поєднувати країнознавчий зміст із методичною рефлексією. Після виконання певного завдання студенти мають аналізувати не лише тему, а й сам спосіб навчальної роботи: для якого рівня володіння мовою підходить це завдання; які компетентності воно формує; як його можна адаптувати для школярів або студентів; які труднощі можуть виникнути; які цифрові ресурси можна використати. Такий підхід забезпечує перехід від позиції здобувача освіти до позиції майбутнього вчителя, здатного самостійно проєктувати освітній процес.

Інноваційним напрямом є також створення студентами власних дидактичних матеріалів на основі країнознавчого змісту. Наприклад, майбутні педагоги можуть розробляти робочі аркуші, інтерактивні вправи, мінітести, картки для рольових ігор, завдання до відео, глосарії, інфографіку, презентації або фрагменти уроків. Така діяльність має подвійний ефект: з одного боку, студенти глибше опрацьовують країнознавчий матеріал, з іншого — формують професійно-методичні вміння. У підготовці вчителя іноземної мови це особливо важливо, оскільки майбутній педагог має вміти трансформувати автентичний матеріал у навчальний ресурс.

У межах дисципліни «Країнознавство німецькомовних країн» доцільно активно використовувати міждисциплінарні зв'язки. Країнознавчий матеріал природно поєднується з історією, культурологією, політологією, педагогікою, методикою навчання іноземних мов, цифровою грамотністю та міжкультурною комунікацією. Наприклад, тема «Система освіти Німеччини» може бути розглянута не лише як фактологічний блок, а і як основа для методичного аналізу: які елементи цієї системи можуть бути цікавими для майбутнього вчителя, які терміни потрібно засвоїти, які порівняльні завдання можна запропонувати студентам або учням.

Важливою умовою ефективного формування міжкультурної компетентності є відмова від стереотипного представлення культури. Німецькомовні країни не можна зводити лише до набору традиційних символів, свят, історичних дат або туристичних пам'яток. Сучасне країнознавство має показувати культуру як складну, динамічну, різноманітну систему, у якій співіснують регіональні, соціальні, поколінневі, професійні та індивідуальні відмінності. Саме такий підхід сприяє розвитку критичної культурної свідомості, яку М. Байрам визначає як одну з ключових складових міжкультурної комунікативної компетентності [1].

Формування міжкультурної компетентності майбутніх педагогів потребує також розвитку толерантності до невизначеності. У реальній міжкультурній комунікації не завжди можливо одразу правильно інтерпретувати поведінку співрозмовника, зрозуміти підтекст висловлювання або передбачити реакцію. Тому навчальні завдання мають створювати ситуації, у яких студенти вчать ставити уточнювальні запитання, не робити поспішних висновків, шукати додатковий контекст, визнавати можливість різних інтерпретацій. Це особливо важливо для майбутніх учителів, які мають формувати такі самі якості у своїх учнів.

У контексті професійної підготовки педагогів інноваційні методи мають бути не самоціллю, а засобом досягнення чітко визначених освітніх результатів. Використання цифрових платформ, інтерактивних карт, відео, проєктів або кейсів буде ефективним лише тоді, коли воно пов'язане з розвитком конкретних компетентностей: уміння аналізувати культурну інформацію, порівнювати соціальні практики, працювати з автентичними джерелами, створювати навчальні матеріали, вести дискусію, здійснювати медіацію та рефлексувати власний досвід.

Отже, інноваційні методи формування міжкультурної компетентності у процесі вивчення країнознавства німецькомовних країн істотно підвищують якість професійної підготовки майбутніх педагогів. Вони сприяють переходу від репродуктивного засвоєння фактів до активного аналізу, інтерпретації, порівняння й практичного застосування країнознавчого матеріалу. Найбільш продуктивними є проєктне навчання, кейс-метод, робота з автентичними матеріалами, цифровими ресурсами, порівняльно-культурний аналіз, метод критичного інциденту, дискусії, рефлексивні завдання і створення власних дидактичних матеріалів.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Формування міжкультурної компетентності майбутніх педагогів у процесі вивчення країнознавства німецькомовних країн є важливою складовою сучасної професійної іншомовної підготовки. Країнознавча дисципліна має бути спрямована не лише на засвоєння знань про Німеччину, Австрію та Швейцарію, а й на розвиток здатності студентів до міжкультурного аналізу, критичного мислення, емпатії, медіації та педагогічної рефлексії. Інноваційні методи навчання дають змогу зробити цей процес більш діяльнішим, комунікативно орієнтованим і професійно значущим. Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробленні системи практичних завдань для формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів, створенні цифрового банку країнознавчих матеріалів і визначенні критеріїв оцінювання міжкультурної компетентності здобувачів освіти у процесі професійної підготовки.

Список використаних джерел

1. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Clevedon : Multilingual Matters, 1997. 124 p.

2. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2020. 278 p.

3. Goethe-Institut. Anbindung des Sprachunterrichts an den Gemeinsamen europäischen Referenzrahmen für Sprachen: Handbuch. München : Goethe-Institut, 2024. URL: https://www.goethe.de/resources/files/pdf342/handbuch_anbindung-sprachunterricht-ger.pdf

4. Kultusministerkonferenz. Bildungsstandards für die erste Fremdsprache (Englisch/Französisch) für den Ersten Schulabschluss und den Mittleren Schulabschluss. Berlin : KMK, 2023. URL: https://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/veroeffentlichungen_beschluesse/2023/2023_06_22-Bista-ESA-MSA-ErsteFremdsprache.pdf

5. Goethe-Institut Ukraine. Fortbildungsangebote für Deutschlehrende. URL: <https://www.goethe.de/ins/ua/de/spr/unt/for.html>

6. Ніколаєва С. Ю. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.

7. Полонська Т. К. Сутність міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності учнів закладів загальної середньої освіти. Український педагогічний журнал. 2020. № 2. С. 77–84.

8. Редько В. Г. Дидактичні та методичні засади компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти. Київ : Педагогічна думка, 2017. 208 с.

**Воловик Валентина,
Суми**

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті досліджено вплив дистанційної форми навчання на формування та розвиток емоційного інтелекту студентської молоді. Розглянуто особливості емоційної взаємодії в умовах онлайн-освіти, а також чинники, що сприяють або ускладнюють розвиток навичок саморегуляції, емпатії, комунікації та емоційної стійкості. Проаналізовано переваги й труднощі дистанційного навчання в контексті міжособистісної взаємодії та психологічного благополуччя студентів; підкреслено важливість створення сприятливого освітнього середовища для підтримки емоційного розвитку здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: дистанційне навчання, студенти ЗВО, емоційний інтелект.

У сучасних умовах трансформації освітнього процесу, зокрема активного впровадження дистанційного навчання, особливого значення набуває проблема розвитку емоційного інтелекту студентської молоді.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>